

ANONİM MASALLARIN BİN YILLARDAN GELEN ZENGINLİĞİ VE EDEBİ BİRİKİMİ ÜZERİNE

Ayşe Gülver

Dil ile kültür arasında birbirini devam ettirme üzerine kurulan bir ilişki vardır. Dil gelecek kuşaklara tüm unsurlarıyla kültürün taşınmasını sağlar. Dil aynı zamanda kültürün bir parçasıdır, onun sayesinde varlığını korur devam ettirir. Sözlü ve yazılı ürünlerin bin yılları aşarak medeniyetler oluşturması bunun göstergesidir.

Kalem ve kelimadır edebiyatı meydana getiren, insanın içindeki estetik duygusunun bu iki unsurla ortaya çıkması bir bakıma edebiyatın da tanımıdır. Estetik hayatımızın vazgeçilmezidir. Evrene baktığımızda her şey o kadar sanatsaldır ki, insanın bu sanatın bir parçası olmaması mümkün değildir. Bir elmayı elimize aldığımızda tadından önce görüntüsü ve kokusu cezbeder. Bundan dolayı insan öteden beri her işine biraz estetik katma eğilimindedir aslında. Sanatçı bu duyguyu zirveye taşıyan, toplumun müstesna kişisidir. Fakat sanatçı hiçbir şeyi toplumdan soyutlanarak yapmamıştır. O yaşadığı toplumun kendine verdiği birikimle sanat eserini oluşturur. Bir pergel gibidir. Bir ayağı daima varlığını oluşturan kültürel zenginliğin üzerinde sağlam basmak zorundadır. Dünya edebiyatının başyapıtlarının yazarları yerel oldukları kadar evrenseldirler de. Pergelin bir ayağını sabit tutarken diğer ayağını genişletebildikleri kadar dünyaya mal olmuşlardır.

Kültür varlığımızın bir parçası olan anonim ürünler, evrenselliği yakalamaya çalışırken yerli unsurları yansıtabilmemiz açısından çok önemlidir. Kavram ve sözcük zenginliği oluşturmada anonim ürünlerin üstüne yoktur. Çünkü bir nehrin akıntısıyla alüvyonların birikmesi ve verimli topraklar oluşturması gibi anonim ürünler de bin yılların tecrübelerini biriktirerek bize çok zengin bir malzeme havuzu sunmuştur. Bu malzeme havuzu içinde toplumu toplum yapan inanç, değer, edebiyat, yaşam biçimi gibi birçok unsurla karşılaşırız.

21. yüzyılın hızı, insanı yeni olanın peşinde koşmaya mecbur eden yaşam tarzı, bireyin farkında olmasa da genleriyle birlikte kişi olarak kendini tanımlamasını sağlayan kültürü gelecek kuşaklara aktarmasında sıkıntıya neden oldu. Bunun sonucunda yeni nesil küresel kültürün baskısıyla kimlik bunalımı kısılcında sıkışmaya başladı. Gelenekselliğin yeniliğin önünde engel olarak görülmesi, teknolojinin sunduğu imkanların cazip gelmesi, birçok gelenek gibi masal anlatma geleneğinin de yok olmasına sebep oldu. Masallar sadece folklorik unsur olarak yeni hayatımızda bazı motifleri ile yer almayı başarabildi.

Bu zengin kültür birikimini modern çağın gereçleriyle gelecek kuşaklara aktarmayı başaramazsak kültürümüzün ve kimliğimizin asimile olmasını seyretmek zorunda kalabiliriz.

Anonim masalların edebi birikimi, büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halkımızın nasıl bir millet hafızasına sahip olduğunu gösterir. Masalların vazgeçilmez parçası olan tekerlemeler dinleyiciyi masalın olağanüstü dünyasına alıştırmak için söylenen anlamsız sözler gibi görünse de her biri nükteli zeka gerektiren, irdelendiğinde ardında Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan, taşınırken çoğalan yaşam tecrübelerinin ve sosyal hayatın imgelerini taşır.

Evvel zamanda iken, kalbur samanda iken
Az iken, uz iken
Aman evde kız iken
Kara tavuk kömürcü, saksığan berber iken
At ekmekçi, köpek dülger iken
Deve bezzaz (kumaşçı), horoz tellal iken
Tavuk saatçi, eşek tuzcu iken
Koyun kayyum (cami hizmetlisi), keçi müezzini iken
Tilki simsar, kedi çuhadar iken¹

Dere gibi hoşafklar, tepe gibi pilavlar
Kolum gibi dolmalar, budum gibi sarmalar²
Ali dost, Veli dost, tekkede kaldı bizim post³
Hamamcının taşı yok, külhancının baltası y⁴ok
Astın, ustun, babam Kör Mustun
Bir de ben ava gittik⁵

¹ Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, İmge Kitabevi Yayınları, 2007, s. 73.

² a. g. e., s. 97.

³ a. g. e., s. 98.

⁴ a. g. e., s. 73.

⁵ a. g. e., s. 85.

Birinci tekerlemede hareketli, sıcak sosyal yaşamın parçası olan küçük esnafın belirgin yönleri benzetilen hayvanlar yoluyla dolaylı yoldan eleştirilir. “Dere gibi hoşaf, tepe gibi pilavlar” İslamiyet öncesi Türk toplumundaki şölenlerin, yüzyıllar içinde ziyafetlere dönüşüp, misafirperverlik simgesi haline gelmesinin duru bir ifadesidir. Tekke kurumu, hamam ve av kültürü yüzyıllar öncesine dayanan geleneksel yapının yansımaları göstermektedir.

Sözlü edebiyatta hafızada tutmak kolay olduğu için ölçülü şiir geleneği gelişmiştir. Göçebe Türkler kutsal saydıkları, sözüne değer verdikleri ozanlar vasıtasıyla şiir kültürünü yaymışlardır. Şiiri sadece ozanlar üretmemiştir elbette. Türkü, mani, ninni gibi türler halkın duygularını dile getirmek için kullandıkları araçlardır. Özellikle de mani türüne baktığımızda okuma yazma bilmeyen bir milletin, doğusundan batısına -istisnaları saymazsak- İslamiyet öncesi koşu ve suların hece ölçüsü olan 7’li hece ölçüsüyle söylenmiş olması milletimizin kültürel hafızasının temellerinin nereye dayandığının göstergesidir. Masal tekerlemelerinin önemli bir kısmı manzumdur. Ayrıca öyle secili mensur bölümler vardır ki masal anlatıcısının dilinde kelimeler adeta dans eder.

Ezel zaman içinde
Halbır sarat içinde
Sarada bir ot düştü
Karpuz dolmadı kaçtı
Balık kavağa uçtu⁶

Kel halayık yitti beni
Alabalık yuttu beni
Sultan Süleyman kucağında
Altın tas elinde
Nasıl çıkayım kardeş, nasıl çıkayım⁷

Yazıdaki yabandaki, dağdaki ile düzdeki, köydeki ile kentteki millet, bölük bölük, kimi atlı kimi yaya...

Aferin oğlum. Fazlasıyla yürük, eline çabuk, aklına çevik, doğrusu çok becerikli bir yiğitmişsin.⁸

Anonim masallarda; masal kahramanları, kahramanların gezdikleri ve yaşadıkları yerler, kullandıkları eşyalar, olağanüstü varlıklar, dinleyiciyi bir sinema filmi- nin içine çeker gibi tasvir edilir.

⁶ a. g. e., s. 72.

⁷ Saim Sakaoğlu, *Gümmüşhane ve Bayburt masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 380.

⁸ Tahir Alangu, *Billur Köşk Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 60-83.

“Bir de ne görsün, o pişirmedeği balık canlandı, soyundu: içinden öyle bir kız çıktı ki aya: “Doğma ben doğacağım. ” diyor. Yanakları kırmızı elmaya benziyor. Dünyaya on iki güzellik gelmiş, on birini doldurmuş, birisi başının üstünde yatıyor.”⁹

“Denizin üzerinde üç köşeli billur köşk yapılacak. Her köşesindeki oda ayrı renkte dönecek. Biri siyah biri beyaz üçüncüsü de sarı olacak. Sultan hangi oda da oturursa o odanın renginde giyinecek. Ben de köşkün etrafında dolaşacağım.”¹⁰

Betimleme, benzetme sanatı ve sıfatlar olmadan düşünülemez. Dolayısıyla anonim masallarda da bu yöntemlere sıkça başvurulmuştur. Masalın doğduğu toplumun yaşadığı coğrafi koşullar sıfat ve benzetmeleri doğrudan etkilemiştir. Bu güçlü betimlemeler deyimler, atasözleri, halk deyişleri ve söyleyişleriyle süslenince su gibi akıp giden, basit ama zarif bir edebi bir dil ortaya çıkar.

Masal birikimi hem kendimizi ve toplumumuzu anlama, hem de milli kimlik bilincimizin oluşup devam etmesi açısından değerlendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken bir hazinedir. Uygur dünyanın değerleri istesek de istemesek değişti. Toplumlar küresel etkileşim içinde kendi varlıklarını koruyabilmek için görsel ve yazılı yayın organları, iletişim teknolojisi gibi araçlarla kendi kültürlerinin zenginliğini diğer milletlere aktararak bir adım önde ve söz sahibi olmak istiyor. Bizim kadim kültürümüz bu gün dünyaya varlıklarını kabul ettirmiş Yunan, Çin, Pers gibi milletlerin kültüründen geri değildir. Bu kültürü öncelikle kendi çocuklarımıza öğretmek işe başlarsak modern dünyanın koşullarına önceki kuşaktan daha hızlı adapte olan yeni nesil, başta masallarımız olmak üzere tüm değerlerimizi daha tanınır kılmanın yollarını mutlaka bulacaklardır.

Anonim Masallarda Kültürel Unsurların Aktarılmasını Sağlayan Motifler

Masal motifleri milletlerin şifrelerdir. Her motifin arkasında inanç, değer, yaşam biçimi gibi karşılıkları olan çeşitli anlamlara ulaşılır. Tıpkı narın pazardan bir tane alınıp eve gelince bin tane olması gibi motifler irdelendiğinde de toplumların yapısı çözümlenir. Anonim Türk masalları motif yönünden tıpkı destan, halk hikayesi vb. diğer anonim ürünler gibi oldukça zengindir.

Bu motiflerin en önemlisi ailedir. Toplumumuzda aile yapısının tüm deformatyonlara rağmen hala ayakta duruyor olması göçebe atalarımızda ailenin kutsal sayılmasına dayanır. Destanlarımızda, Dede Korkut Hikayesi'nde, masallarda olayların merkezinde hep aile vardır. “Bütün masallarda başarı ve mutluluğu evlilik ve taht sembolize eder. Tahtın eksik olduğu örnekler vardır, ancak evlilik birliğinin veya ayrılmış eşlerin ve çocukların kavuşamadığı örnekler Türk masallarında

⁹ Saim Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s.306.

¹⁰ Pertev Naili Boratav, *Az gittik Uz gittik*, İmge Kitabevi Yayınları, 2006, s.189.

yoktur.”¹¹ Masal kahramanları olayların sonunda mutlaka kavuşup yuva kurarlar. Evlenmek öyle çok kolay değildir. Kahramanlar öncelikle zorlukları aşarlar, birbirlerine verdikleri değer testten geçirilir. Uğruna dağlar denizler aşılınan sevgi sonucunda kahramanlar kavuşsa bile bazen ayrılıklar olabilir. O zaman da eşler birbirlerinden vazgeçmez ölünceye kadar bekleyecek ya da kavuşmak için her güçlüğünü yenmeyi göze alacak kadar sağlam temeller üzerine kurarlar yuvalarını. Ailenin diğer fertleri de çok önemlidir masallarda. Anne baba ve büyüklere saygıda asla kusur edilmez. Her şeye rağmen onların duası ve izni alınır, yaptıkları hataları varsa affedilir. Anne-baba evlatları için fedakarlık yapmak zorunda kaldığında hiç tereddüt etmez. Bu şekilde hem geleneksel ve doğal hiyerarşi, hem de saygı ve fedakarlık kavramı çocuğa masal yoluyla hissettirilmeden kabul ettirilmiş olur. Kardeşler arası ilişkiler iki türdür masallarda: Kardeşlerin çok az bir kısmı hain ve kıskançtır. Bunların çoğu da yaptıklarından pişman olunca kahraman tarafından affedilir. Masalların önemli bir kısmında kardeşler birbirine destek olur. Gerekirse birbiri için fedakarlıktan çekinmezler, aralarından biri kaybolduğunda ne kadar uzun sürerse sürsün onu bulurlar ve aile bütünlüğünü tekrar sağlarlar. Değer hafızamızı oluşturan bu unsurlar yeni nesil için ne ifade ediyor eleştirisi getirmeden yapamıyor insan. Hollywood filmlerinin ürettiği bencil, kendini beğenmiş, kolektif çalışmaya yanaşmayan, ailesi olmayan, en önemlisi de masalların anahtar kelimesi “fedakarlık” kavramını hiç bilmeyen, sadece “tüm insanlar bana muhtaç” ana teması ile kahramanlık yapan süper kahramanları rol model gören yeni nesilden evliğini yürütmesini, anne-babasının ihtiyaçlarını görmesini, kardeşleri dara düştüğünde yardımda bulunmasını, çocuk sahibi olup onun tüm sıkıntılarıyla boğuşmasını bekleyebilecek miyiz?

Aile için çocuğun önemi masallarda karşımıza çıkan başka bir motiftir. Evlat sahibi olmak için yanıp tutuşan ve her çareye başvuran padişah sonunda bir çocuğu olduğunda yavrusunu korumak için elinden geleni ardına koymaz. Onun başına bir şey geldiğinde her imkanı onu kurtarmak için seferber eder, hastalandığında iyileştirmek için Kafdağı’ndaki Zümrüdü Anka kuşunun gözyaşını getirmeyi göze alır, aşık olduğunda sevdiğine kavuşturmak için ne gerekiyorsa yapar. İstisna olarak evladına zarar veren ebeveynler olsa da özellikle çocuklara anlatılabilecek masallarda buna çok rastlanmaz. Anonim masalların genelinde kız ve erkek evlat aynı derecede sevilir. (Sosyokültürel yapıda erkek çocuğun daha makbul olmasına rağmen masallarda anlatıcının kadın olmasından dolayı kız ve erkek evlat eşitliği söz konusudur.) Kahramanlar bazı masallarda erkek bazılarında ise kız evladı olmadıği için üzüldür. Çocuk insanlık neslinin devamı için zorunluluktur. İnsanoğlu atalarından miras aldığı iyi insan ve toplum yetiştirme sorumluluğu emanetini gelecek nesillere aktarmakla yükümlüdür; bu gün yaşadığımız toprakları biz üzerin-

¹¹ Umay Türkes Günay, *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s.691.

de rahat yaşayalım diye şehit olan atalarımıza nasıl borçluysak, evlatlarımıza daha güzel bir vatan bırakmakla mükellefiz. Çocuk sahibi olmak sistematik bir zorunluluk olarak görünse de içimize anne-baba olma duygusu çok güçlü verilmiştir. Anne hamile olduğunu öğrendiği andan itibaren hayatının merkezine daha doğmamış olan o yavruyu koyar ve evrene sunduğu bu çok değerli armağanı koruyup kollamaya, onun için inanılmaz fedakarlıklar yapmaya zevkle hazırlanır. Baba kendinden bir parçanın yeryüzünde varlığını devam ettireceğini düşünerek gururlanır. İşte bu duygular masallarda olay kurgusu içinde çocuk-büyük herkesin anlayacağı şekilde dile getirilir.

Nerdeyse tüm masalarda olaylar padişah, padişahın karısı, hanım sultanlar, şehzadelerden oluşan hanedan üyeleri ile onların vezirleri, lalaları, hizmetkarları etrafında anlatılır. Bu motif iki yönüyle karşımıza çıkar: Birincisi masal dinleyicisi kendisini hanedan üyelerinin yerine koyarak her insanın yaşamak istediği ütopyik dünyaya doğru yelken açar. Masal kahramanları ideal tipler olduğu için onlarla kendini özdeşleştirir ve mutlu olur. İkincisi ise masal ne kadar evrensel olsa da doğduğu toplumun yerli özelliklerini taşır. "Masal muhtevası, anlatıldığı yörenin hususiyetlerine bürünerek, milli bir kimlik ve üslupla karşımıza çıkmaktadır."¹² Bizim kültürümüzde krallar, kraliçeler, prensler, prensesler, dükler ya da düşesler yoktur. Padişah şehzade ve hanım sultanlar vardır. Şehzade eşini prens gibi baloda seçmez. Sevdiğini ya rüyasında görür ya tesadüfen bir yerde karşılaşır, ya da dillere destan güzelliğini merak edip kılık değiştirerek kendine onu görecektir fırsat yaratır. Doğu kültüründe sevgili elde dilmemesi kolay olmayan bir değerdir. Batı masallarındaki yakışıklı prensin kurtarmasına muhtaç Pamuk Prenses ya da Rapunzel değil uğruna fedakarlık yapılan, mücadele edilen fakat bu arada güzelliği asla herkes tarafından görülmeyen bir gizemli kişidir sevgili. Hanım sultanlar kaderlerine razı olan zayıf tipler değildirler, eşlerini seçme hakkına sahiptirler. Aşık oldukları kişiye kavuşmak için cariyeleriyle uzak yolculuklara çıkabilir ya da eşlerini yarışma sonucunda seçebilirler. Kıyafetler, oturlan saraylar, misafir ağırlama şekilleri, evlenme ve düğün gibi daha birçok saray geleneği bizim toplumumuzun yaşam biçimi ve inançlarına göre şekillenmiştir. Yıllardır anlatılan Batı kaynaklı masallar, kostümünden olayların yaşanma biçimine, özel günlerinden bayramlarına kadar bizde aslında var olmayan motifleri içermektedir. Çocuklarımızın bu kahramanları rol model olarak yetişmesi yabancılaşmanın başladığı önemli noktalardan biridir.

Anonim masallar iki motif etrafında döner: Aşk ve fedakarlık. Bu iki motif birbirinin varlığı için gereklidir. Doğu kültüründe aşk kelimesinin ağaca tutunarak varlığını devam ettiren fakat dolandığı ağacı içten içe çürüten bir sarmaşık olması da bu duyguya yüklenen anlamı ortaya koymaktadır. Masalarda aşk ya tesadüf

¹² Umay Türkes Günay, *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s.686.

sonucu ya da aşıkların birbirini rüyalarında görmeleriyle ortaya çıkar. Çoğunlukla erkek, bazen de kız adını bile bilmediği sevgilisini aramaya başlar. Kader onu bir şekilde sevdiğine ulaştırır ama bu arayışta mutlaka üstesinden gelinmesi gereken engeller vardır. Onları çekemeyen birileri mutlaka ayırmaya çalışır. Bu arada yanlarında başları sıkıştığında yardımcı olacak dostları vardır. Bu dostları her zaman insan olmayabilir. Kuş, ceylan çoğunlukla da at gibi hayvanlar, periler masallarda önemli yol gösterici ve yardımcılarıdır. Aşıklar her durumda ve her olay karşısında “modern ifadeyle” aşklarına sahip çıkarlar. Demir çarık demir asa ile çok uzun yollar kat’edip, olağanüstü yaratıklar ile savaşır. Bu da Doğu toplumunun inanılmaz tevekkülünü, sabrını ve elde ettiği şeylerin kıymetini bilip ondan vaz geçmemesini açıklar. Sonuçta sevgiliye kavuşulur. Kırk gün kırk gece düğün dernek kurulur. Bu kavuşmada fedakarlık ve sadakat aşkın derecesini gösteren bir değer ölçüsüdür. Kadın erkek ilişkilerinin “hoşlanma” gibi çok sığ bir kelimeyle ifade edildiği günümüzde masallardaki aşk çok ütöpik gelse de aslında hepimizin gönü fedakarlık ve sadakat isteyen aşkın varlığına inanmak istiyor. Çocuklarımızı anlattığımız masallar yoluyla böyle aşkların olabileceğine inandırabilirsek kim bilir gelecek adına belki bir umudumuz daha olur.

Olağanüstü yaratıklar dünya masallarının hepsinde vardır. Cinler, cüceler, periler, devler, tepegözler, ejderhalar, zümrüdü anka kuşu gibi gerçekdışı varlıkların önemli bir kısmı ortak olsa da bunların tasviri halkların hayal gücüne göre değişir. Örneğin bizdeki devler bir dudağı yerde bir dudağı gökte zencilerdir. Her milletin kendine ait mitolojik yaratıkları masallarda da görülür. Batı masallarında Eski Yunan Pagan kültüründe bulunan trol, sentur (yarı at yarı insan), kanatlı at bizde yoktur. Bizde Şaman ve İslam kültüründen gelen Hızır, Derviş, Arap gibi olağanüstü güçlere sahip varlıklar vardır.

Her milletin kutsal, uğurlu ya da uğursuz saydığı rakamlar vardır. Bu rakamların nasıl ve niçin ortaya çıktığı ayrı bir araştırma konusudur fakat çoğunlukla milletlerin inanış biçimleri ile rakamlar doğrudan ilgilidir. Örneğin Hıristiyanlıktaki 13 sayısının uğursuzluğu Hz. İsa’ya ihanet eden 13. Havariden geldiği düşünülür. Aynı rakam Hıristiyanlık öncesi Pagan inanışında da düzenbaz Tanrı Lorki’nin 12 Tanrının katıldığı şölene 13. olarak giderek bir Tanrının ölümüyle sonuçlanan kavgayı çıkardığı için 13 rakamı uğursuz sayılırken aynı rakam Meksikalılar ve Germenler tarafından uğurlu sayılır. Türk kültüründe de uğurlu sayılan ve sık tekrar edilen sayılar vardır. 3, 5, 7, 9, 14, 40 rakamları halk masallarında da sık sık tekrar edilir. Masalın sonunda kırk gün kırk gece düğün dernek kurulur. Bu sayıların altyapısına baktığımızda Türklerin kadim dinlerinin özellikleri ve Şamanizm’in İslam inancıyla birleşmesinden kaynaklanan bir kültürel mozaik karşımıza çıkar. Altay Türklerinin Yaratılış Destanı’nda Tanrı Ülgen, önce üç büyük balık sonra da 7 günde dünyayı, dünyadan başka dokuz dünya yaratmıştır. Oğuz Kağan Destanı’nda yukarıdaki rakamlar birçok yerde geçer. Oğuz kırk günde konuşmaya yürümeye başlar, halkını tehdit eden gergedanı

üçüncü gecede öldürür, oğullarına okları ve yayı üçe bölerek paylaşır. Uygurların Türeyiş Destanı'nda Uygur hakanının kızları tanrı olduğuna inandıkları bir kurtla evlenirler ve dokuz çocukları olur. Uygur soyu bu çocuklardan devam eder, bunlara Dokuz Oğuzlar denir. Bu rakamlarla 7 kat gök, üç gün kefaret orucu, çocuğun kırkının çıkması, vücuda giren haram lokmanın kırk günde çıkması şeklinde İslam dininde de karşılaşırız.

Masallarda genel olarak din olgusu vurgulanmaz. Fakat sosyal yaşamın parçası olarak dini motiflerin masala girmesi kaçınılmazdır. Türk masallarında Şamanizm'in izleri dolaylı görülse de anlatı geleneğinin devam ettiği dönemin inancı İslamiyet'e ait motifler daha etkindir. Kahramanların bazı kararlardan önce iki rekât namaz kılması, istihare duası etmesi, sık sık Allah'a yalvarıp, ondan yardım istemesi; masallarda vakit ezanlarının okunması, ölünün ardından sala verilip cenaze namazı kılınması gibi daha birçok ifade bunun göstergesidir.

Modern dünyanın insana vaat ettiği az çalışarak bol kazanç elde edip bolluk içinde ömür boyu tembel tembel yaşam prensibi insanın doğasına aykırıdır. İnsan dünyaya "say etmek" (çalışıp çabalamak) için gelmiştir. İşleyen demir paslanmaz ve durgun sular yosun tutar. Nerede hareket varsa orada bereket vardır, erken kalkan yol alır. Anonim masallarda da "emek" vurgusu yapılarak hitap edilen topluluğa, özellikle de çocuklara çalışmadan bir şey elde etmenin başkalarının hakkına tecavüz olduğu, çalışarak elde edilen her şeyin insan için daha değerli olduğu mesajı verilir. Masallarda zenginlik ve bolluk içinde yaşayan şehzadeler mutlaka çalışarak bir yararlılık gösterip şehzadelik makamına liyakatini ispatlamalıdır. Hanım Sultanlar her işlerini başkalarına gördürebilecek durumdayken gergef işlerler. "Elinde sihirli değneği olan peri Türk masallarında yoktur. Türk masallarındaki masal kahramanları çaresizliği, talihsizliği kader kabul edip beklemek yerine talihlerini düzeltmeye uğraşırlar." der Umay Günay.¹³ Tembel tembel oturan horlanırlar. Tüccarlar masalların sadece mal taşıyan değil aynı zamanda haber taşıyan önemli kahramanlarıdır. Nalıncı, demirci, fırıncı, marangoz gibi zanaat erbabı övülerek toplumu ayakta tutan dinamikler önemsenir. Gücü yetenler avcılık yaparak ailesinin geçimini sağlarlar. Kısacası masallarda emek ve emek erbabı değer unsuru olarak bilinçaltımıza yerleştirilir.

Misafirperverlik, yardımlaşma, açların doyurulması, yolda kalana yardım, yoksulların giydirilmesi motifleri her masalda karşımıza çıkar. Misafire en güzel yataklar açılır, evdeki en iyi yiyecekler (hatta bazen son kalan yiyecekler evdekilerin aç yatması pahasına) ikram edilir; yolda kalmışlar sorgusuz sualsiz Tanrı misafiri kabul edilir; darda kalana elde avuçta olan verilir. "Dayanışmanın ve yardımlaşmanın olduğu yerde başarı elde edilir." mesajı verilir. Kahramanlardan biri Allah'tan bir dilekte bulunacağı zaman ya da masal sonlarında kır

¹³ Umay Türkes Günay, *Elazığ Masalları ve Prop metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s.687.

gün kırk gece düğün yapıldığında; açlar doyurulur, yoksullar giydirilir. “Komşusu açken tok yatmamak, darda yolda kalmışa yardım etmek” gibi çok değerli deyimleri dilimize ve genetik kodlarımıza armağan eden bu kültür masallar aracılığıyla da aktarılınca toplumsal dayanışma başka türlü olmaz mı? Mesela insanlar sokakta bayılan birini gördüğünde yanından geçmek yerine hastaneye götürür; muhtaç bir komşusunu gördüğünde kapısını, penceresini kapatıp vicdanını televizyonun sesini sonuna kadar açarak ve patlamış mısır yiyerek bastırmaya çalışmaz, gider ona bir ihtiyacı olup olmadığını sorar; otobüste hamile veya yaşlı bir kimseyi gördüğünde kırk gündür derin uykudaymış numarası yapmaz, kalkar yer verir.

At göçebe bozkır yaşamının en önemli hayvanıdır. Atı ehlileştiren de Türk kökenli oldukları kabul edilen Sakalardır.¹⁴ Türkler için at savaşlarda en sadık binek, en yakın dost, en önemli tutkudur. Atın sütünden kımız yapıp gerektiğinde kesip etini de yiyerek sağlıklı yaşarlar. Bundan dolayı masallarda at diğer hayvanlardan daha önemlidir. Ona olağanüstü güçler verilir. Masal kahramanlarını bilmedikleri uzak diyarlara ulaştıran yegane rehber, darda kaldığında kahramanın kurtarıcısı olur. Gerektiğinde sadık bir dost olarak geride durmasını da bilir.

Anonim halk masallarında sosyalleşme mekanı olarak düğün, şenlik, çarşı gibi dış mekanlar olsa da İslamiyet’in etkisiyle genellikle iç mekan karşımıza çıkar. Sarayların, köşkerlerin, evlerin içi, avlularının yanında en önemli iç mekan hamamlardır. Hamamlar sadece temizlik kültürünün uzantısı değil, kız beğenme, eğlenme gibi birçok sosyal aktiviteyi içinde barındıran yerlerdir. Fakat yine de olağanüstü varlıklarla sık karşılaşılan, içinde çok durulmaması gereken kısacası çok tekin olmayan mekanlardır hamamlar. Bu iç mekanlar masallarda şark kültürünün tüm renkliliğini, büyüsunü yansıtır. Masallarda; İstanbul, Hint, Yemen, İsfahan, Çin gibi gerçekte bu yerlerle hiç ilgisi olmayan sadece masal anlatıcısının ve dinleyicinin hayal edemeyeceği kadar uzakta olduğu için masallara girmiş olan zamanın şehir ve ülke isimleri de zaman zaman geçer. Bu isimler masalın anlatıldığı dönemlerde meşhur, mamur ve zengin olan şehir ve ülkelere ait olduğu için dönemin zihniyetini anlatması bakımından da önemlidir.

Anonim masalların motifleri anlatılanlarla sınırlı değildir. Belli başlıları ele alınan motifler hayatın en ince detayına kadar nüfuz etmiş kültürel dokuyu oldukça zengin bir biçimde yansıtmakta, insan ilişkilerinde veya günlük hayatın akışı içinde halletmekte zorlanılan, büyük zannedilen birçok soruna (Aile için çocuk sahibi olmak korkulacak bir şey değildir, eden bulur, çalışan kazanır, yardımlaşma-dayanışma toplumu güzelleştirir, insan sevdikleri için fedakarlık yapsa karşılığını görür vb.) pratik çözümler sunmaktadır.

¹⁴ İbrahim Durmuş, *İskitler(Sakalar)*, Ankara 1993, Yayınlanmamış Doktora Tezi

Masallarda Kullanılan Deyimler, Atasözleri ve Halk Söyleyişlerinin Zihinsel Gelişime Katkısı

“Kuru nasihat, canlı kılınmamış fikirler telkin ediciliğini yitirir.”¹⁵

Kelimelerle düşünürüz, bir bakıma bildiğimiz kelime kadar varız. İnsanız; öğrendiğimiz her sözcük yeni kavram demektir ve düşünce evimizde yeni pencere açmamızı sağlar. Açılan pencere sayısı arttıkça dışarıyı daha farklı yönleriyle görüp algılarız. Algılamamız arttıkça düşünen, düşünce üreten insanlar haline geliriz. Anadil öğretiminin okul müfredatında temel ders olmasının nedeni budur. Dilimizi iyi öğrenirsek o dil ile üretilen her şeyi iyi kavrarız. Öğrencilerin önemli bir kısmı okulda öğretilen teorik bilgilerin gereksizliğinden şikayet edip “Bu bilgileri hayatımızın neresinde kullanacağız?” derler. Oysa bilgi anında pratiğe dönüştürmek için elde edilmez. Öncelikle zihin bilgi ile eğitilerek hayata pratik çözümler üretebilir duruma getirilir.

Dil eğitiminde soyut düşünme becerisinin geliştirilmesine önemli ölçüde yer verilmektedir. Çünkü soyut düşünce hayal gücünün çerçevesini genişletir, soyut düşünebilen insanlar etrafındaki dünyayı farklı algılayıp farklılıklar üretebilirler. Bilimsel çalışmalar; tasarım gerektiren reklamcılık, modacılık, mimarlık gibi meslek dalları; sanat dallarının tümü; ressamlık, heykeltıraşlık, müzisyenlik, sinemacılık, fotoğrafçılık, senaristlik, yazarlık, şairlik gibi daha birçok alan hayal gücü merkezlidir. İnsanların çoğunun yaşamak için gerekli olan ihtiyaçlarını sağlamaktan başka tasallarının olmadığı, son derece sıradan bir hayat yaşadığı dönemlerde sanat, azınlığın ilgilendiği bir uğraştı. Günümüz dünyasında insanların eğitim seviyesinin yükselmesi, modern hayatın koşulları hayal gücü gerektiren meslekleri öne çıkarınca soyut düşünüp hayal gücünü kullanarak üretebilme artı değer haline geldi.

Masallardaki deyimler, atasözleri, halk söyleyişleri ve tekrar edilen (formel) bölümler çocukların dil gelişimini olumlu yönde etkiler. Olayların akışı içine taşıdığıne koyarcasına yerleştirilen bu ifadeler hem sözün nasıl bir mantıkla yerli yerinde kullanıldığını göstermiş olur hem de sıkıcı nasihatlerden daha eğitici ve ders verici etkiye sahiptir.

Çocuklarımızın çeşit çeşit sınavlardan geçerek meslek sahibi olabildiği bir dönemde yaşıyoruz. Bu sınavların önemli bir kısmını Türkçe anlama, yorumlama soruları oluşturuyor ve oluşturmalı da. Maalesef çocuklarımızın bir bölümü bu soruları cevaplamakta zorlanıyorlar. Anlama-yorumlama, deyimler ve atasözleri öğrenme eğitim müfredatı içinde ayrı ayrı konular olarak yer alıyor. Öğrenciler kitap okuma konusunda teşvik ediliyorlar çeşitli yöntemlerle deyimler ve atasözlerinin anlamları ezberletilmeye çalışılıyor. Peki ne kadar kalıcı oluyor bu çalışmalar? Öğrenciler deyim ve atasözlerini içselleştirip günlük hayatta kullanabiliyorlar mı? Örneğin sosyal paylaşım sitesinde arkadaşlarına e-mail atıyor mu? Dilimizin söz varlığını koruyup

¹⁵ Umay Türkeş Günay, *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s.688.

sözcük zenginliğini aktarmak için okullarda verilen eğitim elbette çok önemlidir. Fakat bu dili benimseyip kullanabilmek için çok erken yaşlarda söz varlığımızın önemli parçaları olan atasözü, deyim ve kalıplaşmış ifadeleri çocuklara aktarmak gerekir. Anonim masalların ifade zenginliğinden faydalanarak bir-iki yaşından itibaren çocuklarımızın zeka ve dil gelişimine katkı sağlanabilir. Masallarda bulunan bu ifadeler çağrıştırdıkları anlam bakımından maddi-manevi zengin bir kültürü yansıtmaktadır:

“Dal budak salmak”: Üremek, çoğalmak, ailenin genişlemesi anlamındaki bu deyim kökleri toprağa bağlı, dalları özgür göğe uzanmış bir ağacı canlandırır. Türkler için kutsal olan; Uygur Türklerinin Türeyiş Destanı’nda Türk soyunu doğuran, Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz’a yerin kızını armağan eden, Anadolu’nun dilek ağacı, Osmanlı devletinin ömrünün uzunluğunu simgelesin diye fethettiği her yere diktiği çınara dönüşen, milletimizin toprağa ve doğaya verdiği değeri yansıtan ağaç motifi; gayet sıradan bir ifadede tüm bu zihinsel altyapısıyla hayatın içinde yer alır. Bu motif kadim milletimizin masallarda da sık sık vurgulanan aileye verdiği değer bir yansımasıdır. Eğer bu deyim yerine “Ailem genişledi.” ifadesini kullansaydık yukarıdaki anlamların ve maddi-manevi kültürel birikimin hiçbiri günümüze taşınmazdı.

“Darısı başına” benim yaşadığım mutluluğu sen de yaşa anlamında kullanılan bir deyimdir. Birçok deyim gibi bunun da arkasında kültürel unsurlar gizlenmiştir. Gelin kız evinden damat evine getirildiğinde attan inmeden önce başından gelinde damat tarafından darı serpilir. Darı, buğday, arpa temel besin maddesi olduğu için bereketi sembolize eder. Gelin de damat evine bereketle gelmiştir. Burada ailenin soylarının devamı için beklentisi, geline yüklediği anlam görülür. Bu deyim mutluluk anlamında kullanmak Anadolu’da evlenmenin yegane mutluluk olarak görülmesi anlamına gelir ki bu da dikkate değerdir.

“Kolum kanadım kırıldı.” Çaresiz duruma düşmek, yardımcılarını kaybetmek, bir şey yapamaz hale gelmek anlamındaki bu deyim masallarda sıkça tekrar edilir. Kol ile birlikte kanadın zikredilmesi dikkate değerdir. Kartal, doğan gibi özgürlüğün, buyruk almamanın, liderliğin ve gücün simgesi olan bu atik ve yırtıcı kuşlar bozkır kültüründen gelmiş savaşçı bir toplum için hep önemli olmuştur. Toplumun önde gelen kişileri; özellikle padişahlar bu kuşları eğitmiş, Osmanlı sarayında doğan yetiştiriciliği özel olarak öğretilmiştir. Hatta kartal Batı Hun Devletinin, çift başlı kartal ise Anadolu Selçuklularının bayraklarının sembolleridir. Bu kuşlar aynı zamanda özgüveni temsil ederler. Çaresiz insanın da özgüveni kalmamıştır. Kolum kandım kırıldı şeklinde ifade edilen bir çaresizlik, durumun vahametini gözler önüne sererek etkili bir şekilde ortaya koymaktadır.

“Çoban güttüğü, çırak durduğu kadar alır. Kendi ayağı ilen gelenin uğuru gürolur.”¹⁶ atasözleri çalışarak elde etmeyi isteyerek çalışmanın sonucunda alınan verimin daha çok olacağını ne güzel vurgular.

¹⁶ Tahir Alangu, *Billur Köşk Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 48.

Bu değerleri çocuklara kuru bir nasihat olarak, üstelik de yaş ağaç olmaktan çıktıkları ergenlik döneminde öğretmeye çalışırsak tesiri ne kadar olur? Oysa iki cümlede emek, adalet, istekli çalışmak ve bereket kavramları vurgulanarak bilinçaltı eğitimine katkıda bulunulmuş olmaktadır.

Halk deyişleri deyimler kadar uzun yoldan gelmese de basit durumlarda pratik çözümler üretebilen, hayata basit ama veciz açıklamalar getirebilen ifadelerdir. Atalarımızın orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdığı basit; yaşadığı çevreyle uyumlu hayatın içinde duru; sade tecrübelerle, duygularla örülmüş su gibi bir dil oluşturmuşlardır. O karışmamış kafaların oluşturduğu karışmamış dil yaşatılmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Bu da ancak yazınsal ürünlerle sağlanabilir.

Tekrar Edilen (Formel) Bölümlerin, Tekerlemelerin, Manzum Parçaların Dil Gelişimine Katkısı

“Tekrarda fayda vardır, vevle ki yüz seksen kere bile olsa.”¹⁷

Tekrar insan zihnini güçlendirdiği ve öğrenilen bilgilerin unutulmasını zorlaştırdığı için eğitimin önemli bir parçasıdır. Masallarda tekrar edilen bölümler de zihnimizde kalıcı olur. Dil gelişimi açısından düşündüğümüzde kalıplaşmış ifadeye yakın bu formel cümleler anadilin parçalarının çocuğun zihnine yerleşmesini sağlar. Böylece ilerleyen yaşlarda bu dil birliktelikleri çocuğun düzgün cümleler kurmasına, karmaşık ifadeleri çözümlemesine yardımcı olur.

Şiir ezberlemek hafızayı güçlendirmek için tavsiye edilen yöntemlerden biridir. Eski toplumlara baktığımızda günümüz dünyası kadar modern teknolojiyle donatılmamış olsalar da dil ve edebiyat yönünden oldukça geliştikleri görülmektedir. Fars şiirinin teknik olarak zirvede olması, Arapların panayırarda düzenlenen yarışmalarda kazanan şairlerin şiirini Kabe'nin duvarına asarak gösterdikleri itibar, çoğu insanın okuma yazma bilmemesine rağmen şiiri dilden dile ezberleyerek aktarması bunun örneğidir.

Türk kültüründe küçümsenmeyecek şiir geleneği vardır. Türk dilinin ilk sözlüğü; Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından biri olan *Divan-ı Lügatit-Türk'e* bakıldığında bu zenginlik görülmektedir. Bilindiği gibi Kaşgarlı Mahmut bu eseri döneminin (11. yüzyıl) Türk illerini uzun yıllar dolaştıktan sonra yazmıştır. Esere sözlü kültürde devam eden ve kökleri İslamiyet öncesine dayanan koşuğları, saguları ve savları özenle toplamıştır.

Anonim masallardaki manzum parçalar bu geleneğin devamı niteliğinde zaman içinde masal anlatıcıları tarafından uydurulmuş ya da halk kültüründen alınmış metinlerdir. Bu manzumlar aynı masal içinde en az üç kez tekrarlanır. Uzun masalarda bu sayı daha da artar. Bu şekilde dinleyici veya okuyucu tekrar edilen

¹⁷ Anonim

bölmeleri tıpkı dinlediğimiz şarkının dile dolanması gibi zihninde tekrar etmeye ve ezberlemeye başlar.

Şiir parçalarını ezberleyen bir insan şiir gibi düşünmeye ve şiir gibi konuşmaya başlar. Sanat ve nezaket birbirine çok yakın kavramlardır. Medeniyetlerin gelişmesi ile sanatsal gelişme paralel devam etmiştir. Teknoloji açısından olmasa da insani değerler bakımından ileri medeniyetlerin sanatı da ilerlemiştir. Elbette bunun bir sebebi olsa gerek. Sanat insanın içindeki estetik ve güzellik duygusundan ortaya çıkar. Dolayısıyla insanı incitmeyi değil güzelleştirmeyi hedefler. Edebiyat ve şiir insanın ürettiği en güzel sanat dallarındandır. Herkes ister sokağa çıktığında insanlar selam versin, komşu hukukuna dikkat edilsin, kurallara uyulsun, insanlar birbirlerine kırıcı ve kaba davranmasın. Tüm bunların olması için öncelikle ruhları eğitmek, vicdani duyguları canlı tutmak ve sorumluluk bilinci uyandırmak gerekir. İşte bu masal çağından başlanan eğitimle olur ancak. Masal kahramanlarının toplumun bir kesimini temsil eden tipler olması, iyilerin mükemmel özellikler taşıması, kötülerin hep kaybetmesi bundandır. Böylece çocuk adalet duygusunu geliştirecek, tüm zorluklara rağmen dünyada iyilik yapanın iyilik bulacağına inanacak dolayısıyla bencil olmayacak.

Tekerlemeler başlı başına incelenmeye değer bölümlerdir. Saçma, gerçeklerden uzak ve garip gibi görünseler de biraz irdelendiğinde tekerlemelerin arkasında gerçek hayatla ilintili ilginç bir fikir dünyası ile karşılaşılır.

“Tekerleme günlük hayatımızın ölçülerine sığmayan, olmayacak işleri olağan sayan bir masal dünyasına ayak basacak olan dinleyiciyi gerçeküstü ve gerçekdışı havaya alıştırmak için bir giriştir... Tekerleme dinleyicisi hazırlarken, ona masal dünyasının bir çeşit kılavuzluğunu yaparken, masalın anlatacağı, anlatmayacağı birçok gerçeği, şaka, oyun kılığında, bazı bir anlık çakıntılarla, bazı da kelimelelerin ve söz zincirlemelerinin yüklendiği çağrışım gücüyle kavratır... Bir tek masal insan ve toplum gerçeğinin bir köşesini aydınlatıyorsa, tekerleme bize bir anda gerçeğin tümünü birden kavratır.”¹⁸

Ayrıca tekerlemeler masalın diğer unsurları gibi birçok kültürel anlayışı, inancı ve değeri yansıtır. Örneğin “Var varanın sür sürenin, destursuz başa girenin, hali budur padişahım” ifadelerinde izin alma kültürünü görürüz. İzin istenmeden kimsenin mülküne girilemeyeceği gibi oradan bir şey de alınmaz. Buna riayet etmeyen kimse başına gelen her şeyi hak etmiş demektir. “Develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken” tekerlemesi de ilginçtir. Deveye tellallığı, pireye berberliği yakıştıran hayal gücü annenin beşiğini de sallatarak çocukla annesi arasında empati kurulmasını sağlamaktadır. Kalbur, tıngır mıngır sallanan beşik, tellal bugün gündelik dilimizde neredeyse unuttuğumuz ifadeler olmasına rağmen masallar sayesinde yaşamaya devam etmektedir.

¹⁸ Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, İmge Kitabevi Yayınları, 2007, s. 41-42.

Bre yarenler gider iken bir kahveye uğradım
“Arkadaşlar gözleriniz neden parlıyor?” dedim
“selam ver de ondan sonra sor.” dediler
“Selamün aleyküm” dedim
“Aleyküm selam” dediler.¹⁹

Üçlük beşlik verdiler beğenmedim, iridir diye
Sade Osmanlı lirası verdiler almadım, sarıdır diye
Beni aldılar tımarhaneye götürdüler, delidir diye²⁰

Tekerlemeler selam vermenin toplumda değer olarak nerede durduğunu, herkesin değer verdiği şeylerin aslında değersiz olduğunu, gözünde büyüttüğü nesnelerin başkası tarafından bakıldığında küçülmüşlüğü, elindeki elmas zannettiği parlak şeyin aslında bir cam parçası olduğunu basit ve veciz yolla aktarmaktadır.

Güzel cümleleri, şiir parçalarını hafızada tutmak dil gelişimini önemli ölçüde etkiler. Kişi söz dağarcığını zenginleştirir. Masalların tanıma ihtiyacı yoktur. Hep şikayet ettiğimiz ezber dayanan teorik bilgiden ve tanımdan uzaktır masallar. Çocukluk yıllarında dinlenen masallardaki deyimler, şiirler ve formel bölümlerde kullanılan kelimeler; yaşanan dünyanın günlük olayları ve durumlarını ifade etmek için bir bulmacanın parçalarının birleşmesi gibi bilinçaltından çıkar.

Masalların Şablonlarla Anlatılan Bir Tür Olmasının Gelenekselliği Yaşamaya ve Sistematik Düşünmeye Katkısı

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “Bir toplumda eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar” olarak tanımlanan geleneğin hayatımızdaki yeri kaçınılmazdır. Toplumlar geleneği reddederse uzun zamanda biriktirdikleri tecrübeler yazık etmiş olur. Geleneğe takılıp kalırlarsa da gelişme ve ilerleme kaydedemezler. İşte bu bağlamda katı kurallara bağlı olmayan beğenilen, işe yarayan, topluma faydası olan gelenekleri sürdürürken; zamanın şartlarına uymayan, toplumu geriye götürüp insanlara zararı dokunan geleneklerde ısrarcı olmayarak orta yol bulunabilir.

Gelenek bir birikimdir. Her devletin eğitim, adalet, ekonomi, dışişleri, içişleri, askeriye vb. sistemleri; bu sistemlerin yönetim geleneği ve bu geleneği sürdüren siyasetçileri, bürokratları vardır. Devleti var eden bu kurumlar gelecek adına planlar yapabilmek için geleneğini geliştirerek sürdürmektedir.

Şirketlerin geleneği vardır. Yönetim kurulları değişse bile yıllar içinde belli bir tarza oturan şirketin işleyiş biçimi değişmez, sadece tecrübeler sonucunda şirketin

¹⁹ Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, İmge Kitabevi Yayınları, 2007, s.79.

²⁰ Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, İmge Kitabevi Yayınları, 2007, s. 75.

menfaatine olmayan uygulamalardan vazgeçilerek çağın gereklerine göre önlemler alınır.

Sosyal hayatın içinde geleneklerden vazgeçmek toplumları boşluğa düşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Kız isteme, düğün, yeni gelen komşuya "Hoş geldin"e gitmek, büyüklere saygı, bayram ziyaretleri, misafire ikramda bulunmak, cenaze taziyesinde bulunmak gibi insanlar arasında kaynaşmayı, yardımlaşmayı sağlayan geleneklerimiz modernitenin çarkları arasında öğütülmeye başlandı. Büyük şehirlerde yaşam koşulları, kadim komşuluklara fırsat tanımıyor, çalışan karı-koca bayramlarda anne-baba-akraba ziyareti yerine tatile çıkıp dinlenmeyi tercih ediyor. Geleneğin baskıcılığından ve zorunluluklarından kurtulmak anlamına gelen bu durum başlangıçta insana cazip geliyor. Komşulukları akrabalıkları bir kenara atıp bayramlarda tatile çıkan, büyüklere yeterince saygı göstermeyip onların tecrübelerine kulak asmayan nesil şimdi anne-baba ve çocukları da ergenliği çoktan aştı. Bu çocuklar kendi ebeveynlerinde görmedikleri; sosyalleşmeyi, paylaşmayı, fedakarlıkta bulunmayı gerektiren geleneklerimizden yoksun oldukları için en yakınındakilerden başlayarak herkese bencil yönlerini gösteriyorlar. Dünya etraflarında dönüyor ve herkes onlar için yaşıyor zannediyorlar. Hep alan, istemeden hayatın tüm nimetleri önüne serilen, kısacası "onun için yaşanan" bir insan çevresine ne verebilir ki?

İnsan gelişmeye ve değişmeye açık bir varlıktır. Bu gelişmeyi tetikleyen en önemli unsur da merak duygusudur. Fakat nedense yenilik peşinde koşarken çıkmaza düştüğünde ya da işler karmaşıkleştığında geleneğe sarılmaya eğilimlidir. Özellikle de dünyayı değiştirebileceğine inancı gençliğin heyecanı ile birlikte insanı terk edip yaş ilerleyince tecrübelerin nesilden nesle aktarılmasına önem verir ve geleneğe tutunur.

Güzel gelenekler sahip çıkmaya değerdir. Onları yaşatmak için kültürel etkinlikler düzenlemek yeterli olmaz. Bunun için zihin eğitimi gereklidir. Anonim masallar zaman havuzunda birikerek kalıplaşmış, şekli oturmuş bir türdür. Anadolu'nun her yerinde benzer kalıplarla başlayan, gelişen, arada tekrarlar barındıran, olayların bir sona bağlandığı masallar, masallarla büyüyen çocuğun zihninde belli bir kompozisyon oluşturacaktır. Hayatın kurallarla var olduğunu, her şeyi yapmanın usulünün (eskilerin deyimiyile "ırıb"ının) olduğunu, canının istediği gibi davranamayacağını, davranırsa ortaya çıkan olumsuz sonuçlara katlanması gerektiğini öğrenir çocuk. Gezdiği her toplumdaki kültür parçacıkları alan anonim masallar toplumumuzun geleneklerini aktarmada önemli bir kaynaktır.

Çocuk büyüdükçe düşüncelerini belli bir plan çerçevesinde kağıda dökme becerisi kazansın diye kompozisyon yazması istenir okulda. Kazanılan bir şeydir bu ve hayatın her sahasında gerekli olacaktır. Planlı düşünmeyi öğrenen planlı konuşur, son söyleyeceğini ilk söylemediği için etkili olur. Gireceği sınavlarda soruları daha kolay anlar ve cevaplar. Akademik eğitimde sayısal, sözel ya da yetenek hangi alanda ilerlerse kompozisyon yazma becerisi ve sistematik düşünmeye ihtiyacı olacak.

Bu gün birçok meslekte her şeyi sırasıyla en ince detayına kadar planlamak, hiçbir şeyi gözden kaçırmamak, olacakları hesap etmek, sistemli düşünmek ve sistem kurabilmek çok önemlidir. İlköğretimden başlayarak yazdırılan öğrenciyi üretmeye ve düşünmeye zorladığı için çok sevilmeyen kompozisyonlar tüm anlatılanların çekirdeğidir aslında. Okul öncesi eğitimde anlatılan özellikle anonim masallar ise giriş, gelişme, sonuç bölümleriyle sistematik düşünme becerisinin temellerini atar.

Renkleri birbirine ölçülü katarsak göze hoş gelen; canlı, pastel, açık, koyu birçok renk elde edebiliriz. Fakat tüm renkleri boca edip hepsini aynı kapta kararsak canım malzemeyi ziyan eder, ortaya kimsenin görmek istemediği çirkin bir renk çıkarmış oluruz. İşte son yüzyılda yaşadığımız küreselleşme ve kültürel etkileşim insanlığı bu hale getirdi. Her şey birbirine girdiğini için buhran içinde olan insanın geleneğin dinginliğine ihtiyacı vardır. Bu buhranın müsebbibi tam olarak bizim nesil mi bilmiyorum ama dikkatli ve uyanık olmadığımız için bir parça sorumluluk taşıyoruz sanıyorum. O zaman kolları sıvamız gerekiyor şimdi.